Florin Vasilescu

NOTE ETIMOLOGICE: *GHIFTUIRE*, *GHIFTUI, ZVECUI*

Ghiftuire, ghiftui

În articolul dedicat cuvântului *ghiftui* din DA nu se propune o soluție clară. În alt dicționar academic, în DEX, cuvântul apare cu mențiunea „Et. nec.” Soluția autorilor acestui dicționar se explică desigur prin rezerva față de ipoteza propusă de N. Drăganu, DR I, 1920–1921, p. 316, după care avem de a face cu un derivat al germanului Gift «venin» (a se vedea şi DR IV, 1924–1926, partea a 2-a, p. 749). Acestei explicații i se raliază D. Marmeliuc, în LR VIII, 1959, 6, p. 32.

Andrei Avram exprimă îndoieli în legătură cu această soluție, afirmând că sursele menționate în DA, citate din operele lui D. Cantemir, C. Conachi, V. Alecsandri, au puține şanse de a fi fost supuse unei influențe germane şi că este greu de văzut cum s-ar fi putut ajunge de la sensul germanului „Gift” la cel al verbului românesc. De asemenea, Andrei Avram respinge soluția dată de August Scriban[1]: ghiftui ar fi „rudă” cu buft „chişcă, stomah [sic] de porc; cârnaț... făcut din acest stomah; om gras” (a se vedea şi TDRG: „Viell. verw. mit buft, bufie”).

În urma analizei, Andrei Avram propune pentru *ghiftui* soluția unui împrumut din ucraineană, „гивтати (cu o oclusivă velară sonoră la inițială), varianta dialectală a lui ковтати, care înseamnă „a înghiți; a înghiți cu lăcomie, a înfuleca”[2].

Soluția domnului Andrei Avram, ce pare corectă din punct de vedere fonetic şi semantic, ridică totuşi probleme din punctul de vedere al circulației, semanticii şi stilisticii acestui cuvânt. O dată, pentru că atestările din DA provin din surse susceptibile a fi avut contact cu limba germană (Cantemir şi ECONOMIA). Apoi, este probabil că atât V. Alecsandri, cât şi C. Conachi (celebru traducător în epocă) cunoşteau limba germană. Să nu uităm că o bună parte din țară se afla în Imperiul Austro-Ungar (nordul Moldovei din 1775). De altfel, Alecsandri îşi aminteşte în „Vasile Porojan” cum în copilărie conjuga verbe greceşti şi germane. În plan semantic, verbele „a înghiți cu lăcomie, a înfuleca” nu conțin nuanța de preaplin care îngreunează din *ghiftui*. Distincția, care apare atenuată în DEX, este bine marcată în DA: „A îndopa cu mâncare, mai mult decât trebuie, ***până la dezgust*** (*s.n., F.V.*)”. Această nuanță este foarte clar redată în fabula *Două mance ş-un copil* a lui Alecu Donici, din care citățm:

[1] Scriban, D. = August Scriban, *Dicționaru limbii româneşti*. (Etimologii, înțelesuri, exemple, citațiuni, arhaizme, neologizme, provincializme). Ediținea întâia. Iaşi, Institutul de Arte Grafice „Presa Bună”, 1939.

[2] Andrei Avram, *Noi contribuții etimologice*, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2001, p. 105.

BDD-A536 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:02:09 UTC)

„El însă deodată trăia mai mult sugând, Căci mancele şi muma mi-l îndopau pe rând, Încât după o vreme aşa îl ghiftuise, Că copilaşul gingaş de tot se bolnăvise. Mai-mai era să moară, dar soarta l-au scutit."

Prin urmare, considerăm că soluția lui N. Drăganu este aproape de adevăr, dar trebuie nuanțată. Prima atestare a cuvântului *ghiftuire* apare sub forma „biftuire", în *Istoria ieroglifică* a lui Dimitrie Cantemir. Cuvântul care pare să-l fi inspirat pe Cantemir este germanul *[Ver]giftung*, ale cărui sensuri sunt „otrăvire" şi „intoxicare"[3]. Trebuie menționat că în germană există un număr impresionant de cuvinte cu elementul de compunere „-gift-", care sugerează aspectul otrăvitor sau toxic. Forma verbului este *[ver]giften,* din care se ajunge foarte uşor la „ghiftui". De altfel, germanul *giftung* se utilizează şi astăzi, în toxicologie, unde înseamnă „ingerarea unei substanțe nepericuloase care prin metabolizare devine toxică"– sens apropiat de sensul românului *ghiftuire*. Forma *biftuire* utilizată de Cantemir se poate datora hipercorectitudinii – soluție acceptată de Andrei Avram, pe baza sugestiei din DA. Putem formula însă şi o altă ipoteză: în acest caz, Cantemir încifrează şi mai bine alegoria sa, fiind vorba de crocodil, deci de turci. El atrage atenția asupra corupției otomane (supraalimentarea care se manifestă ca o boală) folosind un cuvânt din germană, pe care îl transformă pentru a evita, pentru orice eventualitate, neplăceri posibile sau poate pentru a solicita înțelegerea complice a cititorului.

Zvecui

Cuvântul, care apare în DLR şi în DEX, are menționat la rubrica dedicată etimologiei notița „Et. nec.". Nici în NDU nu se propune vreo soluție pentru etimologia acestui cuvânt. Cum se ştie că mulți termeni de cizmărie au fost introduşi în limba română din limba germană[4], autorii unui dicționar mai nou, DEXI, propun drept etimon germanul *zwicken*, care înseamnă „a întinde fețele de încălțăminte pe calapod". Soluția pare aproape de adevăr, mai ales că în DTGR există mai multe cuvinte care ar susține această ipoteză: *zwick* „cui de tras", *zwickerei* „atelier de tras pe calapod", *zwickmaschine* „maşină de tras (pielăria)". Se ridică totuşi un semn de întrebare: de ce forma cuvântului român nu este *zvicui*? În definiția din DLR a cuvântului *zvecui*, „a întinde fețele de încălțăminte pe calapod (fixând în cuie) pentru a lucra; a trage pe calapod.", paranteza este un indiciu care ne trimite spre un alt cuvânt german, anume *zwecken*. *Zwecken* înseamnă „a întinde fixând cu cuie, a țintui cu cuie"[5]. Comparând cele două cuvinte, *zwecken* şi *zwicken,* pare că cel de al doilea este mai aproape de zilele noastre (vezi maşina de tras pielărie). Neavând însă surse de atestare mai vechi decât DL, vom ține seama de apropierea de cuvântul românesc şi vom propune drept etimon forma *zwecken.*

[3] Pentru „otrăvi" Cantemir foloseşte cuvântul moştenit din latină *topseca.*

[4] A se vedea Simion C. Mândrescu, *Influența culturei germane asupra noastră. Influența germană asupra limbei române*. Iaşi, Tip. „Dacia", 1904.

[5] *Dicționar german-român,* Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan şi Al. Rosetti", Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2007

BDD-A536 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:02:09 UTC)

ABREVIERI

DA	=	(Academia Română) *Dicţionarul limbii române*. Sub conducerea lui Sextil Puşcariu. Tomul II. Partea I: *F–I*. Bucureşti, Monitorul Oficial şi Imprimeriile Statului. Imprimeria Națională, 1934.
DEX	=	*Dicționarul explicativ al limbii române*. Ediția a II-a. Conducătorii lucrării*:* acad. Ion Coteanu, Lucreția Mareș. Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 1998 (Academia Română. Institutul de Lingvistică din Bucureşti).
DEXI	=	*Dicționar explicativ ilustrat al limbii române,* Editura ARC, Editura Gunivas, Chişinău, 2007.
DR. I ş. u.	=	„Dacoromania". Buletinul Muzeului Limbii Române, condus de Sextil Puşcariu. Cluj. Anul I (1920–1921) ş.u. [vol. X: conducător: G. Giuglea, Şt. Paşcu, E. Petrovici, Al. Procopovici, S. Puşcariu ; vol. XI Director : Şt. Paşcu, E. Petrovici].
DL	=	*Dicționarul limbii române literare contemporane.* Volumul al IV-lea: *S–Z* (1958). (Academia Română).
DLR	=	*Dicționarul limbii române.* Serie nouă. Redactori responsabili: acad. Iorgu Iordan, acad. Alexandru Graur şi acad. Ion Coteanu. Din anul 2000, redactori responsabili: acad. Marius Sala şi acad. Gheorghe Mihăilă. Bucureşti, Editura Academiei. Tomul XIV. Litera Z, 2000. (Academia Română).
DTGR	=	*Dicționar tehnic german-român*, Editura Tehnică, 1966.
ECONOMIA	=	*Povățuire către Economia de câmp*, pentru folosul şcoalelor româneşti celor din Țara Ungurească şi din părțile ei împreunate. Buda, Crăiasca Tipografie a Universitatei Ungureşti, 1806.
LR	=	„Limba română". [Bucureşti]. Academia Română. (Institutul de Lingvistică). Anul I (1952) ş.u.
NDU	=	*Noul dicționar universal al limbii române,* Editura Litera Internațional, Bucureşti, Chişinău, 2006.
TDRG	=	Dr. H. Tiktin, *Rumänisch-deutsches Wörterbuch.* [Band I–III]. Bukarest, Staats-druckerei. I: 1903; II: 1911; III: 1924.

ETYMOLOGICAL NOTES: GHIFTUIRE, GHIFTUI, ZVECUI

(Abstract)

The origin of the Romanian word "ghiftuire", meaning "stuffing oneself with food up to the brink of nausea" is considered to be the German word "[Ver]giftung", meaning "intoxication". Also, the origin of "ghiftui" is the german word "[ver]giften". The etymon for the word "zvecui" (a word used by a shoemakers meaning, "to stretch the leather on the shoe last") is considered to be the German "zwecken", which has the meaning "to stretch (leather) fixing with small nails".

Cuvinte-cheie: etimologie, ghiftuire, ghiftui, zvecui.
Keywords: etymology, ghiftuire, ghiftui, zvecui.

Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti"
Bucureşti, Calea 13 Septembrie nr. 13

BDD-A536 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:02:09 UTC)